

Fonteinkerk, 29 mei 2022
Schriftlezing: Johannes 14:15-21

Onlangs opende ik een vergadering met het gedicht “Onder vreemden” van Ida Gerhardt. Het staat vandaag afgedrukt in de InFontein. Het is een gedicht dat een gevoel van heimwee probeert te verwoorden. Het gaat over het gevoel dat de wereld vreemd en vijandig is, dat het leven niet “klopt”, dat de mens een eenzame reiziger is die zich in het bestaan nooit werkelijk thuisvoelt. Ik lees het voor:

*Het speelt het liefste ver weg op het strand,
het kind dat nooit zijn eigen vader ziet,
die overzee is in dat andere land.*

*Het woont bij vreemden en het went er niet.
Zij fluisteren erover met elkaar.
Heimwee huist in zijn kleren en zijn haar.*

*En altijd denkt het dat hij komen zal:
vandaag niet meer; maar morgen, onverwacht –
en droomt van hem en roept hem in de nacht.*

Ik wacht u, Vader van de overwal.

Ida Gerhardt richt de schijnwerper op een spelend kind. Het is een kind dat niet “thuis” kan wonen en opgroeit in een ander gezin. De vader is ver weg, in een ander land. Over de moeder wordt met geen woord gesproken. Het kind probeert te wennen aan deze vreemde situatie, maar dat lukt niet. In de nacht ligt het wakker en denkt aan de vader die er niet is. En het hoopt dat vader komen zal, binnenkort. In de laatste regel staat de schijnwerper opeens op de dichteres gericht: “Ik wacht u, Vader van de overwal.” Ook Ida Gerhardt voelde blijkbaar iets van heimwee, voelde zich niet thuis in dit bestaan. Zij vat haar bestaan samen in het werkwoord “wachten”: zij wacht op een bericht, een stem, een verschijning van de andere kant, van de “overwal”. Zij schrijft “Vader” nu met een hoofdletter. Het wachten heeft voor haar te maken met haar geloof in God. Maar de slotregel geeft ons de ruimte voor onze persoonlijke invulling. De genoemde “ik” zou ook op jou en mij kunnen slaan. Jij, lezer, wat vind jij van het gedicht? Waar voel jij je thuis? Op Wie wacht jij eigenlijk?

Gemakshalve ga ik er nu maar van uit dat de meesten van ons dat gevoel van heimwee, van vervreemding en verweesdheid, heel goed herkennen. Het leven kan vreemd en vijandig zijn, bijvoorbeeld als wij een geliefde verliezen, aan het leven of aan de dood. Het leven kan kil en genadeloos zijn als wij twijfelen aan de zin van alles, de bedoeling van ons bestaan. Het leven kan ons eenzaam maken, als alles tegenzit en niemand ons lijkt te begrijpen. Ik merk bij het ouder worden dat de wereld steeds vijandiger lijkt te worden; ik snap de politiek niet meer, ik snap de manier van omgaan met elkaar niet meer, ik snap niet waarom de grote problemen van deze tijd niet gewoon worden aangepakt. Ik begrijp steeds beter waarom de schrijver van de Hebreeënbrief ons “vreemdelingen en bijwoners” noemt. Waar vinden wij geborgenheid, waar zijn wij werkelijk thuis?

We lezen vandaag een stuk uit de afscheidstoespraak van Jezus. Deze toespraak begint aan het einde van Joh. 13, en eindigt na Joh. 17. “Wees niet ongerust,” horen we Jezus aan het begin van H. 14 zeggen; blijkbaar brengen zijn woorden onrust teweeg. Dat is begrijpelijk, want

Jezus zegt tegen zijn leerlingen dat Hij hen gaat verlaten, en dat is het laatste dat ze willen horen. Hoe moet dat nu, hoe moeten zij verder, hoe moeten ze Jezus volgen als Hij er niet meer is? Ze voelen zich hulpeloos en machteloos. Ze staan er alleen voor. Wie moet hen nu beschermen tegen de onverschillige, vijandige wereld? Het leven brengt ons in situaties die we niet hebben uitgekozen. Dat is pijnlijk, dat maakt ons eenzaam en ontheemd, dat doet ons twifelen aan de zin van het bestaan.

Ergens in die afscheidstoespraak (in hoofdstuk 16) zegt Jezus: “Het is goed voor jullie dat Ik ga...” En Hij vervolgt dan: “Want als Ik niet ga, kan de Pleitbezorger niet bij jullie komen...” Hij verbindt zijn weggaan met het komen van de Pleitbezorger (de “Trooster” in de oudere vertalingen), de Geest. De leerlingen mogen en kunnen verder leven in de Geest en met de Geest van Jezus. Ook al voelen zij zich in de steek gelaten, - ze staan er toch niet alleen voor. Vandaar dat Jezus ook zegt: “Ik laat jullie niet als wezen achter.” Dat is de bijnaam geworden van deze zondag, de zondag tussen Hemelvaart en Pinksteren: “Wezenzondag”. Zijn vrienden moeten Hem moeten loslaten, met alle pijn die daarbij hoort. Maar er zit een verborgen zegen in dat afscheid. Jezus heeft hen lief, en daarom laat Hij hen los. Zelfstandig en op eigen kracht moeten zij nu de wereld in, om te gaan groeien in geloof, hoop en liefde. Door Jezus te verliezen, kunnen ze hem op een nieuwe manier ook weer vinden: als Geest, als bron van inspiratie in hun bestaan. Pas vanuit de vervreemding, pas door dat pijnlijke loslaten kunnen zij uitgroeien tot volwassen gelovigen.

Het komen van de Geest betekent de volwassenwording van Jezus’ leerlingen. We zijn Jezus kwijt, we kunnen Hem niet meer horen of aanraken. Dat geeft ons weleens het gevoel dat we, in alle onzekerheden en tegenslagen van het leven, er helemaal alleen voor staan. En dat is ook zo: we staan er alleen voor! Het gezelschap van de Geest is een andere Aanwezigheid dan het gezelschap van Jezus. God heeft een stap terug gedaan; Hij heeft zich teruggetrokken uit ons bestaan. Maar: verborgen in de Geest is Hij er, in de mensen en de dingen om je heen (denk nog even aan het schilderij van de zieke die zich omringd weet door liefdevolle mensen), in de tekens van brood en wijn, in je eigen hart en ziel. Zo blijft Hij kleur en smaak geven aan het leven, zo helpt Hij ons om door alle donker heen de weg naar het licht weer te vinden. Wij moeten groeien, soms tegen wil en dank, in geloof, hoop en liefde. Blijkbaar is dat het, wat God zoekt: geen afhankelijke kinderen, die verwachten dat Hij alles voor hen oplost, maar zelfstandige, volwassen gelovigen, die zelf weten waar ze voor staan.

In die geest benadrukten Luther en Calvijn de mondigheid, zelfstandigheid van de gelovige. Een gelovige heeft geen paus en geen kerk nodig om zalig te worden. Het gaat om ons eigen, persoonlijke geloof, onze persoonlijke overgave aan de genade van Christus. Dat is iets tussen God en onze ziel, en daar hoeft niemand ons bij te helpen. We zijn volwassen gelovigen. Komen wij dus onze vervreemding en eenzaamheid te boven? Dat denk ik niet. De Geest verlost ons niet van ons heimwee, van ons gevoel dat het leven niet “klopt” en dat we op de een of andere manier niet thuishoren in dit bestaan. De Geest helpt ons wel om actief te blijven wachten, om te leven vanuit de verwachting dat er nog iets moet komen. De kerk heeft daar woorden aan gegeven, zoals “komst van het Koninkrijk” of “wederkomst van Christus”. Misschien geven wij er andere woorden aan, zoals “nieuwe samenleving” of “vernieuwde wereld”. Het leven is niet uit te houden als er niets te verwachten valt: een glimp van de overkant, een stem uit een andere dimensie, een bericht vanuit de toekomst.

Ik wacht u, Vader van de overwal...